

Danskarna – rekordhållare i konsumtion av alkohol och droger

Håkan Leifman

En undersökning har genomförts av danska Sundhetsstyrelsen (socialstyrelsen) för att kartlägga danskarnas bruk av narkotika, lugnande medel och alkohol. Resultatet bekräftar bilden av en hög konsumtion av alkohol och en problematisk tillåtande attityd till t ex bruket av cannabis.

Håkan Leifman arbetar på psykiatriska beroendekliniken, S:t Görans sjukhus, och är samtidigt doktorand på sociologiska institutionen, Stockholms universitet.

Danskernes brug af rusmidler, forebyggelse og hygiejne 1991,15.

Resultaten i denna bok bygger på en rikstäckande undersökning av danskarnas bruk av narkotika, lugnande medel/sömnmedel och alkohol. Den konkreta anledningen till genomförandet av studien var nya alarmerande signaler om ett ökat amfetaminmissbruk i Danmark i slutet av 1980-talet.

Narkotika

Störst utrymme i boken upptas av resultatet av narkotikans roll och utbredning i det danska samhället. Enligt Sundhedsstyrelsen har cannabis fått en status som en halv-legal drog vilket främst kommer till uttryck i allmänhetens attityd till användning av cannabis. Det tycks vara okej att enstaka gånger prova men bara det inte sker alltför ofta. Med all rätt varnas det i boken för denna attityd. Danskarnas

uppfattning om cannabis belyses också indirekt av de beräknade prevalens-talen. Tjugotvå procent av samtliga svaranden uppgav att de någon gång använt cannabis och var tredje dansk har någon gång blivit erbjuden cannabis – i högre grad bland yngre än bland äldre. Störst utbredning av bruk det senaste året återfanns bland ungdomarna. Sexton procent av 16–24 åringarna sade sig använt cannabis minst en gång under den senaste ettårs-perioden, andelen var hälften så stor bland 24–35 åringarna. Totalt uppgick andelen som använt cannabis den senaste månaden till 2 % av samtliga svarande.

Bland 16–30 åringarna fann man den högsta prevalensen av cannabisbruk bland arbetare, studenter, skolelever och arbetslösa. I åldersgruppen 31–50 år svarade arbetslösa, förtids-pensionerade samt långtidsjukskrivna för den största andelen, dvs grupper som står utanför det aktiva arbetslivet. Högre andelar visade sig också bland ensamstående och skilda än bland gifta. Mer män än kvinnor har också använt cannabis men i de yngsta grupperna var dock skillnaden liten mellan könen.

Denna studie styrker uppfattningen att utbredningen av cannabis är klart större i Danmark än i Sverige. I en Siffo-undersökning 1989 uppgav knappt 7 % av den vuxna svenska befolkningen (16–74 år) att de någon gång provat cannabis och i de senaste årens skolundersökningar genomförda i årskurs 9 ligger andelen pojkar och flickor

22 % av samtliga svarande skall någon gång ha använt cannabis

som använt hasch på ca 3 % (CAN, 1990).

Det är anmärkningsvärt att utbredningen av tung narkotika kan ses som uppmuntrande. Enligt författarna finns det inget som tyder på att tung narkotika är mer utbrett i Danmark än i grannländerna. 3 % uppgav att de någon gång provat amfetamin, 1 % kokain och mindre än 1 % heroin. För det första bör det dock hållas i minnet att surveyundersökningar mestadels har att brottas med underrapportering i synnerhet när det berör känsliga områden och dit hör definitivt narkotika, sedativa/hypnotika och alkohol. För andra är det troligt att just telefonintervjutekniken är en i än högre grad olämplig metod för känsliga frågor. En diskussion kring dessa problem saknas. Har man förvässat sig om att intervjun sker utan föräldrarnas närvaro? Eftersom avsikten tycks vara att i framtiden upprepa undersökningen med några års mellanrum kan man tillägga att den sociala önskvärdenheten, som påverkas av rådande värderingar och normer mm, mycket väl kan förändras över tid. Resultatet kan bli att underrapporteringen och validiteten är olika i de skilda studierna (se Kühlhorn & Åslund, 1983). För det tredje saknas en utförlig jämförelse mellan Danmark och dess grannländer som kan bekräfta uppfattningen att tung narkotika är lika utbredd i dessa länder. Om tung narkotika är lika utbredd i Sverige som i Danmark kan det vara rimligt att, som en grov indikator, antaga att antalet AIDS-fall genom intravenös smittoväg är av samma storlek i de båda länderna. Så är dock ej fallet. Enligt tillgänglig statistik t o m september 1991 var antalet intravenösa AIDS-fall i Danmark 0,67 per 100 000 invånare och i Sverige 0,38 per

Alkoholkonsumtion senaste söndag uppgavs av 61 % av danskarna mot 23 % av svenskarna

100 000 invånare. Förvånande är också att boken inte tar upp andra studier där den danska situationen beskrivs som allvarligare i jämförelse med tex de andra nordiska länderna (se tex Olsson, (1989).

Alkohol

Majoriteten av danskar använder regelbundet alkohol. Endast 5 % säger att de avstått i minst ett år – dvs kan klassificeras som absolutister vilket är en lägre andel än i Sverige där mellan 15 %–20 % brukar uppge avhållsamhet under minst ett år (Leifman, 1991). Enligt författarna dricker de flesta danskar måttliga mängder alkohol. Troligen är uppfattningen olika i Danmark och Sverige om vad som är måttliga mängder. I boken klassificeras konsumtion av 2–10 "genstande" under senaste veckan som måttliga mängder (en genstande=en enhet; en genstande är ungefär lika med en flaska öl, ett glas vin eller en drink). Andel högkonsumenter, dvs över 10 "genstande" under den senaste veckan, var för männen 16 % och bland kvinnor 3 %. Från 1977 till 1990 har den självrapporterade alkoholmängden minskat främst orsakat av en minskning i andelen manliga storkonsumenter.

Det är företrädesvis i den äldre generationen som man är avhållsam. Inte en enda under 29 år sade sig vara avhållsam. 88 % sade sig ha druckit någon gång under den senaste 14 dagars-perioden. Druckit igår sade sig 41 % män och 25 % kvinnor ha gjort. Veckodagen med den största andelen konsumenter visade sig vara söndag med hela 61 % av samtliga respondenter med uppgiven konsumtion. Detta kan jämföras med Sifo-resultatet 1990 då endast 23 % av samtliga svenskar uppgav söndagskonsumtion (Sifo, 1990).

Lugnande medel/sömnmedel

Trettionio procent sade sig någon gång i livet använt lugnande medel eller sömnmedel. Under de senaste 14 dagarna hade 6 % använt sömnmedel och 4 % lugnande medel. I en pågående studie av samarbetet mellan sedativa/hypnotika och sociala faktorer i Stockholms län 1984 beräknades den senaste 14-dagars prevalensen av sömnmedel till 12 % och lugnande medel till drygt 7 % (Blennow et al, 1992) och i en senare rikstäckande studie från 1988 av SCB:s undersökning av levnadsförhållanden (ULF) beräknades prevalensen av sömnmedel under samma tidsperiod till 5,3 % och av lugnande medel till 4,7 % (Kühlhorn, 1992) vilket är avsevärt lägre andelar än resultaten i Stockholms län 1984 men i linje med resultatet i denna undersökning. Den danska studien visar att största delen av all förbrukning sker under en begränsad tid. Den äldsta gruppen svarar dock för annorlunda mönster där större andelar svarar för regelbundet bruk, främst kvinnor med sömnmedel. Var fjärde kvinna över 60 år uppgav bruk av sömnmedel under den senaste månaden. Sambanden mellan lugnande medel/sömnmedel och sociala faktorer visade sig vara de "välkända". Förutom kvinnor och äldre svarade bl a skilda och arbetslösa för en högre grad av förbrukning. Liknande samband framkommer även i svenska data tex i de ovan nämnda.

I boken konstateras ett samband mellan hasch och alkohol: inget haschbruk ökar sannolikheten för en låg alkoholkonsumtion och bruk av hasch ökar sannolikheten för en hög alkoholförbrukning. Något liknande generellt samband mellan hasch och lugnande medel eller sömnmedel kunde ej påvisas men man fann samband inom avgränsade grupper tex åldersgruppen 20–29 åringar. Man kunde heller inte påvisa något samband mellan alkohol och lugnande medel eller sömnmedel.

Överlag är studien välgjord med flera intressanta infallsvinklar och bidrar med värdefull information om utbredningen av olika rusmedel i Dan-

mark fördelat i olika sociala kategorier såsom det presenteras i en surveyundersökning. Ambitionsnivån har också varit hög genom att i en och samma undersökning försöka kartlägga utbredningen av flertalet rusmedel/droger. Vid internationella jämförelser är sådan information av ovärderlig hjälp. Att slutsatserna i några fall är diskutabla minskar inte värdet av den information som presenteras. På samma sätt som det är upp till varje läsare att efter övertygelse dra egna slutsatser finns det inget som hindrar författarna att göra detsamma.

REFERENSER

- Blennow G, Romelsjö A, Karlsson G, Leifman A, Leifman H, (1991): The Association between Sedative and Hypnotic Drug Use and Social Factors, Symptoms and Alcohol Consumption In an Urban Population Survey. (Under bearbetning)
- CAN (1990): Rapport 90. Alkohol- och narkotikautvecklingen Sverige. Rapportserie nr 11, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm.
- Kühlhorn E (1991): The use of psychotropics and alcohol in the Nordic countries. (Under publicering i en kommande NAD-rapport).
- Kühlhorn E, Åslund P (1983): Skolöverstyrelsens frekvensundersökningar och verklighet. Narkotikautvecklingen, BRÅ-rapport 1983:6.
- Leifman H (1991): Avhållsamhet – kollektivism eller individualism? I: Gustavsson, A (red): Alkohol och nykterhet, Etnolore7, Etnologiska institutionen, Uppsala (Under publicering)
- Olsson B (1989): Narkotikasituationen i Norden – en sammanfattning. I: Olsson B (red) Narkotikasituationen i Norden, Rapportserie nr 8, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm.
- Sifo (1989 och 1990): Primärdata.